

SŁOWO WSTĘPNE

Do rąk czytelników oddajemy drugi zeszyt „Filologii Polskiej”. Wzorem pierwszego numeru tom stanowi wieloautorską monografię. Tym razem poświęcono ją życiu i twórczości Adama Mickiewicza. Szesnaście rozpraw niewątpliwie poszerza wiedzę o naszym największym wieszczu. Autorzy studiów reprezentują krajowe ośrodki naukowe związane ze stolicą i Zieloną Górą. Afiliacje wskazują Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytet Warszawski oraz Uniwersytet Zielonogórski. Publikowane prace, spisane piórami literaturoznawców oraz lingwistów, złożyły się na cztery odrębne części: a) Wokół biografii i słowiańskiego tematu, b) W kręgu *Pana Tadeusza*, c) Zbliżenia intertekstualne, d) Konteksty i interpretacje. Różnorodne ujęcia pozwoliły między innymi na namysł nad kilkoma wątkami myśli historiozoficznej Mickiewicza, fragmentami jego dorobku piśmienniczego, epopeją narodową, *Dziadami*, balladami. Wprawdzie dominują w zeszycie szkice skoncentrowane na jednostkowych fenomenach, jednakże nie brakuje również prób o charakterze bardziej syntetycznym.

Rok 2016 to czas wielu ważnych rocznic: mija sto lat od śmierci Sienkiewicza, cztery wieki temu odeszli Szekspir i Cervantes. Natomiast „Filologia Polska” czci pamięć i spuściznę Adama Mickiewicza (z okazji nieco mniej okrągłej rocznicy). W obliczu takich nazwisk trudno dokonywać wyboru – zresztą dylemat wydaje się pozorny i raczej nie warto się nad nim zastanawiać, skoro z pewną pomocą przychodzi chronologia, a także stosunek samego Sienkiewicza do dokonań wielkiego rodaka, wybitnego poprzednika.

Bieżący rok dla zielonogórskiego środowiska polonistycznego także stoi pod znakiem rocznicy. Dwadzieścia lat temu pożegnaliśmy Profesora Władysława Magnuszewskiego. Sylwetkę badacza przypomina Jego uczeń.

Dział różnaitości gromadzi szkice kładące nacisk na różnorodne aspekty filologii jako takiej – na język, powieść, korespondencję sztuk (słowa pisanego i jego odzwierciedlenia na ekranie). Ponadto tom zasila porcja recenzji. Ich autorzy pochylili się nie tylko nad płodami piór naukowych, ale i literackich, przybliżając studia Doroty Heck, Anastazji Seul oraz Bożeny Taras. Pozostałe refleksje koncentrują się na próbach artystycznych Beaty Patrycji Klary i Mirosławy Szott. Sekcja regionalna gromadzi cykl omówień inicjatyw lokalnych promujących kulturę literacką bądź językową, serię zestawień dokumentacyjnych (bibliograficznych), archiwalnych; niemało miejsca zajmują

szczegółowe sprawozdania z rozmaitych wydarzeń – konferencji naukowych, konkursów itp. Całość wieńczy wybór wierszy poetów lubuskich, w tym strofy Beaty Patrycji Klary, zdobywczyni Lubuskiego Wawrzynu Literackiego za rok 2015.

Żywimy nadzieję, że publikowany materiał – wysiłek niemal połowy setki autorów – okaże się zarazem poznawczo cenny, jak i po prostu ciekawy. Życzymy owocnej lektury, zachęcając do współuczestnictwa w tworzeniu periodyku.

Redaktor naczelny

WPROWADZENIE DO ZESZYTU

Materiały tworzące drugi tom rocznika mają szczególny charakter. Napisane zostały w kontekście twórczości najwybitniejszego polskiego poety Adama Mickiewicza. Studia, które składają się na zeszyt, stanowią plon naukowy Sympozjum Mickiewiczowskiego odbytego 26 listopada 2015 roku – dokładnie w 160. rocznicę śmierci poety. Sesję zorganizował Zakład Literatury XIX Wieku Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz zielonogórski oddział Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza. Ten jednodniowy zjazd skupił grono literaturoznawców i językoznawców; ich zróżnicowane wystąpienia dowiodły, że twórczość Mickiewicza może stanowić wciąż ciekawy i inspirujący temat dla współczesnych badaczy (nie tylko zresztą romantyzmu). Dzięki temu zyskaliśmy wyraźne poszerzenie, a także – mamy nadzieję – uaktualnienie współczesnego sposobu istnienia twórczości narodowego wieszcza w obszarze kultury.

Pomieszczone w niniejszym numerze rozprawy, napisane także przez autorów spoza grona uczestników sympozjum, złożyły się na dość wcale bogaty i wielokierunkowy zbiór prac, tworząc tym samym wieloautorską monografię poświęconą życiu i twórczości Adama Mickiewicza oraz jego obecności w różnorodnych rejestrach kultury od wieku XIX aż po naszą szeroko pojmowaną terażniejszość. Zawarte w tomie studia oraz szkice układają się w pewne kręgi, co znalazło odbicie w zaproponowanej kompozycji całości.

Zagadki biografii wieszcza wciąż pasjonują. Temu zagadnieniu została poświęcona część pierwsza zeszytu. Znalazły się w niej cztery omówienia związane z problematyką słowiańską i słowianofilską. W kontekście dziejów Słowian i skoncentrowanej wokół nich historiozofii można usytuować rozważania Olafa Kryszowskiego pochyłającego się nad słowiańskimi słowami kluczami (słoworodami) utrwalonymi w najbardziej znaczących dla Mickiewiczowskiej teorii słowianofilskiej prelekcjach paryskich. Badacz zinterpretował różnorakie zależności wykładów poety z ówczesną myślą estetyczno-filozoficzną, ustalając zarazem interpolacje słowiańskości i jej rozległych znaczeń zapisanych w filozoficznej wizji historii autora *Konrada Wallenroda*. O niebagatelnym rozmiarze słowianofilskiego tematu wiedzą zarówno znawcy romantyzmu, jak i sławiści. Taka optyka zaznacza się w dwóch kolejnych pracach – Zdzisława Kłosa i Marty Ruszczyńskiej. Pierwszy z wymienionych autorów rekonstruuje związki poety z kulturą „wielkich i małych Słowian” i skupia się na okresie rosyjskim oraz przedemigracyjnej podróży Mickiewicza, w której mógł zetknąć się z walczącą o przetrwanie w morzu niemieczyny narodowością łużycką. Z kolei M. Ruszczyńska – w świetle sło-

wiańskiej pielgrzymki-krucjaty – proponuje szkic uzupełniający słowianofilską sylwetkę Mickiewicza; swoje rozstrzygnięcia opiera na fragmentach biografii poety, skomentowanych poprzez listy oraz utwory publicystyczne. Część pierwszą kończą rozważania Katarzyny Węgrowskiej o wileńskich „miejscach” Mickiewicza. Autorka omawia utrwaloną we współczesnych przewodnikach toposferę związaną z życiem i twórczością poety, jednocześnie traktując te miejsca w kategoriach lokatywnych szkatulek, dzięki czemu możemy poznać niezwykły potencjał Wilna jako miasta romantyków.

Pośród utworów Mickiewicza największą uwagę badaczy przyciągnął *Pan Tadeusz*. To najpopularniejsze dzieło polskiego wieszca zostało pokazane w perspektywie różnorodnych paranteli literackich. Znaczenie arcyepoematu dla wielu późniejszych utworów, które powstały pod jego wpływem, jest nie do przecenienia. Oddziaływał on i poruszał obszary różnego rodzaju ówczesnej pamięcionostalgii, szczególnie na emigracji, ale także, jak dowodzi tego artykuł Teresy Winek, ustalał kanony pisania o historii nie w perspektywie „harmat i koni”, ale żywych ludzi, wrosniętych w świat swojej małej ojczyzny – krainy nad Bohem, będącej dla pamiętnikarza Aleksandra Jełowickiego podolskim Soplicowem. Poemat Mickiewicza już w XIX wieku był analizowany jako żywa inspiracja dla wielu twórców. Pamiętano także o jego związkach ze staropolską kulturą szlachecką. W tym obszarze badawczym mieści się artykuł Katarzyny Grabias-Banaszewskiej, znajdującej wspólną perspektywę genetyczną dla *Pana Tadeusza* oraz emigracyjnej powieści księcia Adama Jerzego Czartoryskiego *Pan Sędzia Deluty*. Upatruje jej autorka w osiemnastowiecznej powieści *Pan Podstoli* Ignacego Krasickiego. W kręgu tej problematyki pozostaje artykuł Aleksandry Tomickiej. Literacki portret postaci historycznej odtworzony przez badaczkę na podstawie epepei narodowej oraz niedokończonego dramatu *Jakub Jasiński, czyli dwie Polski* pozwolił ukazać proces kształtowania się literackiej legendy Jakuba Jasińskiego.

Badając spuściznę Mickiewicza, zwłaszcza ze świadomością jej szczególnego znaczenia dla pokoleń późniejszych poetów i pisarzy, trudno pominąć rozmaite koneksje intertekstualne, łączące literacki czy piśmienniczy dorobek wieszca z twórczością dawniejszą lub młodszą. Wokół tak wyznaczonych celów badawczych osnuwa swoje studium Aneta Narolska, podejmująca próbę wytropienia śladów motywu Don Juana w *Dziadach części III*; poszukiwania wiodą poprzez dramat mniej znanego hiszpańskiego autora (Tirso de Molina), komedię Moliera, ale i operę Mozarta; w rezultacie kompleks zasygnalizowanych zbliżeń (w porządku intertekstualnym) pozwala postrzeżać dzieło Mickiewicza w kategoriach palimpsestu. Innych powiązań doszukuje się Jesica Woźniak. W artykule dokonała ona dialogowego zestawienia poety Mickiewicza z Kraszewskim, ten ostatni wystąpił również w roli poety, z czego niewątpliwie jest mniej znany. Badaczka wzięła pod uwagę również biografię obu twórców i potraktowała zaobserwowane związki jako powinowactwa z wyboru. Pod znakiem intertekstualności rozważania prowadzi także Anastazja Seul. Autorka wskazuje wiele odnie-

sień do dzieł Mickiewicza pojawiających się w duszpasterskich wypowiedziach Jana Pawła II. Badaczka gromadzi, a następnie interpretuje aluzje, cytaty oraz kryptocytaty i, akcentując ich bliskość (pod względem retorycznym, stylistycznym, językowym), uwydatnia ideową nośność słów oraz myśli autora *Grażyny*. Rejestr ten dowodzi, że twórczość Mickiewicza bezsprzecznie miała uosabiać szczególnie te wartości, które dla Karola Wojtyły były rodzajem „miejsc teologicznych”, wspartych autorytetem wieszczka, a przekazywanych słuchaczom w czasie papieskich pielgrzymek. W poczet „intertekstualnych zbliżeń” wpisuje się również rozprawa Doroty Kulczyckiej, choć zasadniczo poświęcona jest w dużej mierze problematyce edytorskiej. Badaczka śledzi obecność postaci Karola Radziwiłła „Panie Kochanku” w młodzieńczej powiastce Zygmunta Krasińskiego, nie tracąc z oczu *Pamiętek Soplicy* Henryka Rzewuskiego, a także *Pana Tadeusza* oraz innych tekstów Mickiewicza (np. prelekcji paryskich) dotyczących tej charakterystycznej i ulubionej przez romantyków postaci.

Ostatnia – czwarta – część tomu zawiera prace, które wolno określić jako „konteksty i interpretacje”. Wśród nich znalazły się próby analiz znanych lub mniej znanych tekstów Mickiewicza. Do grupy znanych, jednak – jak się okazuje – w mniejszym stopniu rozpoznanych utworów należałoby zaliczyć *Ucieczkę*. Leszek Libera zgłębia różne jej konteksty, zwłaszcza niemieckie, związane z *Lenorą* Gottfrieda Augusta Bürgera, prawdopodobnym pierwowzorem ballady, dzięki czemu polski wiersz nabiera nowego blasku. W ramy „lektury aktualizującej” wpisuje się artykuł Jakuba Rawskiego łączący perspektywę *gender* z antropologią romantyczną. Część tę zamyka rozprawa Małgorzaty Burty, która ukazuje okoliczności powstania noty biograficznej pióra Mickiewicza ogłoszonej w *Encyclopédie catholique* dotyczącej dziejów kultu świętego Wojciecha oraz legendy związanej z autorstwem *Bogarodzicy*. Dwa kolejne opracowania prezentują perspektywę językoznawczą. Piotr Kładoczny w analizie *Konceptualizacja zmysłów w twórczości Adama Mickiewicza* na podstawie leksyki zawartej w *Słowniku języka Adama Mickiewicza* dokonuje rekonstrukcji ram interpretacyjnych dla wszystkich zmysłów. Jest to pierwsza praca tego typu na podstawie kompletnej twórczości jednego pisarza. Drugie opracowanie *Zapożyczenia w twórczości Adama Mickiewicza z lat 1818-1828*, autorstwa Sylwii Tyszki, przedstawia różnorodność zapożyczeń obecnych w utworach poety na początku jego drogi literackiej i tym samym jego stosunek do puryzmu językowego. W zestawieniu znalazły się podzielone według kryterium źródła pochodzenia leksemu, które przyjmowała polszczyzna od średniowiecza aż po czasy współczesne wieszczowi.

Redaktorzy naukowemu tomu

*

„Regionalia lubuskie” prezentują się bardzo różnorodnie. Sekcję otwiera szkic portretowy nieszablونowego badacza literatury okresu romantyzmu, pasjonata nauki

i sztuki – Profesora Leszka Libery. Z kolei artykuł Roberta Rudiaka i Mirosławy Szott jest próbą panoramicznego spojrzenia na dwudziestoletnią historię najważniejszej regionalnej nagrody literackiej – rzecz dotyczy Lubuskiego Wawrzynu Literackiego, jego prekursorów, genezy, szczęśliwych przypadków i corocznych werdyktów. Kolejny artykuł (pisany z dwóch perspektyw), opatrzone plenerowymi zdjęciami, ukazuje podróż poety – Czesława Sobkowiaka – do rodzinnych stron, ponowne odkrywanie źródeł i siebie, ratowanie własnej historii. Autorzy szkicu, Katarzyna Grabias-Banaszewska i Michał Szczęch, rekonstruują epizod z powojennej przeszłości regionu w tekście będącym przykładem ciekawej narracji, narracji odtworzeniowej. Nie zabrakło także sprawozdań z ważnych wydarzeń (konferencje naukowe: *Symposium Mickiewiczowskie, Kontakty językowe w komunikowaniu, Kultura nie tylko literacka. W kręgu myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*). Piotr Prusinowski przedstawia dokonania i plany redakcji serii wydawniczej „Scripta Humana”.

Monika Kaczor skrótowo ukazuje historię Poradni Językowej Uniwersytetu Zielonogórskiego, a Anna Wojciechowska prezentuje informacje na temat Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego. Konkurs Wiedzy o Mediach 2014/2015, którego jednym z organizatorów jest Uniwersytet Zielonogórski, opisuje Kaja Rostkowska-Biszczyńska. Dorota Kogut przekazuje swoje wrażenia z konkursu retorycznego dla studentów prawa. Zestawienie bibliograficzne przygotowane przez Kamila Banaszewskiego oraz Katarzynę Bartosik dokumentuje dorobek lubuskiego środowiska polonistycznego z roku 2015. Podsumowania 2015 roku dokonuje także Katarzyna Grabias-Banaszewska, rejestrując zielonogórskie spotkania polonistyczne (w dalszej części tomu znajdziemy też analogiczne opracowanie archiwalne za pięćdziesiąt lat (2010-2014)). Władysława Magnuszewskiego – w dwudziestą rocznicę jego śmierci – wspomina Janusz Rećko.

W aktualnym numerze prezentujemy twórczość trzech poetów regionalnych. Teksty Romualda Marka Jabłońskiego przez lakoniczną, ale pojemną frazę zapraszają do rozglądania się po krajobrazie „w niebo pochylonym”. Uwagę przykuwają wieloznaczne „fascykuły” Beaty Patrycji Klary, poetki, która przypominała o sobie wygraną w ostatniej edycji Lubuskiego Wawrzynu Literackiego. Do jej najnowszych tekstów wprowadzają nas wypowiedzi meksykańskiej malarki Fridy Kahlo. I na koniec – bardzo przejmująca, mocna poezja jednej z najbardziej tajemniczych lubuskich poetek – Agnieszki Leśniewskiej, na jej drugi tomik czekamy niecierpliwie od momentu udanego debiutu z 2005 roku.

Szef działu „Regionalia lubuskie”